

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

Son 7 Jild 4
2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ**

№ 7 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

Саидов Сарвар Атабулло ўғли – катта илмий ходим, Имом Термизий халқаро илмий-тадқиқот маркази, илмий тадқиқотлар бўлими.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Хожаев Азизхон Саидалоҳонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулов Жамолиддиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудири;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилевич – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Аҳмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Каюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохидат Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Караматдиновна – психология фанлари доктори, доцент,

Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабобовна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Abduxamidov Islombek</i> O'ZBEKISTON AHOLISINING ROSSIYA FEDERATSIYASIDA MEHNAT MUHOJIRLIGI TARIXI	10-18
<i>Фарманова Гульнара Комилевна</i> ПОДНЯТИЕ МЕТОДИКИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ НА ОБЩЕМИРОВОЙ УРОВЕНЬ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ	19-24
<i>Индиаминова Шоира Амриддиновна</i> РАЗВИТИЕ КУЛЬТУРЫ И ИСКУССТВА В САМАРКАНДСКОМ СОГДЕ В ЭПОХУ РАННЕГО СРЕДНЕВЕКОВЬЯ	25-29
<i>Mirzakhmdamova Dildora Zafarovna</i> XOTIN-QIZLAR BANDLIGINI TA'MINLASHDA FARG'ONA VILOYATIDA IPAKCHILK ORQALI KASANACHILIK VA UY MEHNATINI RIVOJLANTIRISH	30-35
<i>Ismoilova Parvina</i> TURKISTON MINTAQASIDAGI INSTITUTSIONAL O'ZGARISHLAR: ROSSIYA KAPITALI UCHUN KANALLARNING SHAKLLANISHI (19-ASR OXIRI - 20-ASR BOSHLARI)	36-41
<i>Jomurodov Lazizbek Islomovich</i> O'ZBEKISTONDA TERI-TANOSIL KASALLIKLARIGA QARSHI KURASH JARAYONI	42-46

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Назарова Раъно Рустамовна, Нигматуллаева Гульчехра Нуруллаевна</i> ОСНОВНЫЕ ФАКТОРЫ, КРИТЕРИИ И ПОКАЗАТЕЛИ, ОБЕСПЕЧИВАЮЩИЕ УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ В СФЕРЕ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ ОТРАСЛИ	47-54
<i>Yegamberdiyeva Xurshidaxon Alisherovna</i> VAGONLARDAN FOYDALANISHNING SIFAT KO'RSATKICHINI OSHIRISHNI TADQIQ QILISH	55-61
<i>Mamadaliyev Ulug'bek</i> JAHON TURIZMIDA TUROPERATORLIK FAOLIYATINING RIVOJLANISH HOLATI	62-69
<i>Jalilov Arslon Xoshimovich</i> TEMIR YO'L TRANSPORTINING INNOVASION MUHITDAGI RAQOBATDOSHLIK DARAJASINI BAHOLASH	70-75
<i>Kamchibekov Farxod Olimjonovich</i> O'ZBEKISTON HUDUDLARINING INVESTITSION JOZIBADORLIGINI OSHIRISHDA MAXSUS IQTISODIY HUDUDLAR VA KICHIK SANOAT ZONALARINING ROLI	76-82

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

<i>Djurayev Lukmon Narzullaevich</i> ZAMONAVIY O'ZBEKISTON JAMIYATIDA YOSHLAR IQTISODIY MADANIYATINING TRANSFORMATSIYALASHUVI	83-87
---	-------

Norkulov Ubaydulla Umarovich

MAHALLADA JINOYATLARNI ERTA ANIQLASHDA JAMOATCHILIK NAZORATINI

KUCHAYTIRISHNING IJTIMOIIY-FALSAFIY MEKANIZMLARI 88-92

Пулатов Шердор Нематёнович

ДОКТРИНА ЛЮБВИ АЛИШЕРА НАБАИ И МАХАТМЫ ГАНДИ 93-105

Yusupov Murodali Sunnatovich

O'ZBEKISTON QISHLOQ XO'JALIGIDA INNOVATSION TIZIMLARNI QO'LLASHNING IJTIMOIIY-

FALSAFIY MASALALARI 106-110

Suleymanov Sarvar Sunatullayevich

O'ZBEKISTONNING YANGI DAVRGA XOS BO'LGAN MA'NAVIY TEXNOLOGIYALARNING

IJTIMOIIY-FALSAFIY ASOSLARI 111-116

Shernazarov Ravshan Avazovich

SIYOSIY E'TIQOD: UNING TIZIMI VA FUNKSIYASINING FALSAFIY TAHLILI 117-122

Nasrullayev Ravshanxon Sirojxonovich

VATANPARVARLIKNI IJTIMOIIY- MADANIY HODISA SIFATIDA AHAMIYATI..... 123-126

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

Matkarimova Salomat Ko'ziyevna

ALISHER NAVOIY VA HAYDAR XORAZMIY: MUSHTARAKLIK VA O'ZIGA XOSLIK 127-133

Tairova Maxfuza Abdusattorovna

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI MAMLUKATSHUNOSLIKKA DOIR RAMZIY VOSITALARNING

TARJIMADA QAYTA IFODALANISHI 134-139

Rahimova Maftuna

LISONIY BELGI VA ASSOTSIATSIYA 140-143

Umaraliyeva Dildora Taxirjanovna

O'ZBEK LATIFALARI, ULARNING TASNIFI VA TO'PLASH BORASIDA OLIB BORILGAN

TADQIQOTLAR 144-147

Xursanov Nurislom Iskandarovich

O'ZBEK FRAZEOLIK BIRLIKLARINING PRAGMATIK TAHLILI 148-154

Umarov Umidjon Akram o'g'li

RAMZ AXRETIPLARINING TASNIFLANISHI VA BADIY TAHLILI 155-159

Облокулова Шахло Асрор қизи

ЗАМОНАВИЙ ЖАҲОН АДАБИЁТИДА ТАОМ ДИСКУРСИ 160-164

Nazarova Lola Maqsadilla qizi

KORPUS LINGVISTIKASI: BNC KORPUSINING FUNKSIONAL XUSUSIYATLARI 165-170

Umarxonova Dilafruz Murotjonovna

"MARDLIK" VA "QO'RQOQLIK" KONSEPTLARINING AKSIOLINGVISTIK TAHLILI 171-175

Yunusova Ganjina Rustamovna

NAZMDA YO'L XRONOTOPINING BADIY-ESTETIK XUSUSIYATLARI 176-180

Мусаев Файзулло Оманович

АРАБ ДУНЁСИДА "МАСАЛ" ИЛМИНИНГ ВУЖУДГА КЕЛИШИ ВА РИВОЖИ 181-186

<i>Ubaydullayeva Dilafruz Fazliddinova</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILIDAGI "ANGER" VA "G'AZAB " ATAMALARINING ETIMOLOGIK VA LEKSIKOGRAFIK TAHLILI	187-192
<i>Narmuratov Zayniddin Radjabovich</i> FRAZEOLOGIK BIRLIKLAR KOMPONENTLARI TAHLILI VA ULARNING STRUKTURAVIY MODELLARI	193-196
<i>Masharipova Nargiza Otaxonovna</i> TARIXIY-BADIIY ASARLAR TARJIMASIDA DINIY VA TARIXIY SO'ZLAR TARJIMASI MUAMMOSI	197-201
<i>Икромов Нугина Ойбековна</i> ПСИХОЛИНГВИСТИЧЕСКИЕ ТРУДНОСТИ ПЕРЕВОДА ЗАГЛАВИЯ ЛИТЕРАТУРНОГО ПРОИЗВЕДЕНИЯ	202-207
<i>Najmiddinova Mehriqul Najmiddin qizi</i> NEGATIVLIKNI IFODALOVCHI TEXNIKAGA OID TERMINLARNING QIYOSIY TADQIQI (INGLIZ VA O'ZBEK TILLARI MISOLIDA)	208-213
<i>Eshniyazova Maysara Beknazarovna</i> "NAZMUL JAVOHIR" ASARIDA G'OYAVIY BADIY POETIKA	214-221
12.00.00 – YURIDIK FANLAR	
<i>Саидов Акроб Акмалович</i> ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН ЖАЗОНИ ИЖРО ЭТИШ СИЁСАТИ ҲАМДА УНИНГ НАЗАРИЙ АСОСЛАРИ	222-230
<i>Raimova Nargiza Doroyevna</i> TIJORAT MAXFIY MA'LUMOTLARINI HIMOYA QILISH: INTELLEKTUAL MULK HUQUQI SOHASIDAGI QONUNCHILIKNI TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI	231-237
<i>Умурзақов Жасурбек Қосимжанович</i> КРИПТО-АКТИВЛАР НОҚОНУНИЙ АЙЛАНМАСИ БИЛАН БОҒЛИҚ ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАР УЧУН ЖАВОБГАРЛИКНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	238-242
<i>Nurmamatova Noila Doniyorovna</i> KONSTITUTSIYAVIY SUDLOV ORGANI TOMONIDAN FUQAROLAR VA YURIDIK SHAXSLARNING SHIKOYATINI KO'RIB CHIQISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	243-248
<i>Muxammadjonov Jasurbek Jaxongir o'g'li</i> FUQAROLARNING TADBIRKORLIK BILAN SHUG'ULLANISH HUQUQINING XALQARO VA MINTAQAVIY HUQUQIY KAFOLATLARI	249-260
<i>Адилбаев Бекбосын Абатбаевич</i> ФУҚАРОЛИК-ҲУҚУҚИЙ ВАКИЛЛИК ТУШУНЧАСИ, МОҲИЯТИ ВА ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ	261-267
<i>Турсунбоев Сардор Муроджон ўғли</i> ПРОКУРАТУРА ОРГАНЛАРИ ТИЗИМИДА ТЕРГОВ ТУЗИЛМАЛАРИНИНГ ФАОЛИЯТИНИ ТАШКИЛИЙ-ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	268-275
<i>Mukumov Bobur</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI VA GERMANIYA FEDERATIV RESPUBLIKASIDA TOVAR BELGILARINI HUQUQIY MUHOFAZA QILISH MASALALARI	276-282
<i>Nabiev Firuz Xamidovich</i> INTELLEKTUAL MULK SOHASIDAGI XALQARO HUQUQIY NORMLARNI O'ZBEKISTON	

RESPUBLIKASI QONUNCHILIGIGA IMPLEMENTATSIYA QILISHDA “MOSLASHUVCHANLIK” KONTSEPTSIYASINING O'RNI	283-289
---	---------

Калимбетов Ерназар

ГРАЖДАНСКИЕ ПРАВА В СФЕРЕ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА: ПОНЯТИЕ, ВИДЫ И СОДЕРЖАНИЕ В КОНТЕКСТЕ АДМИНИСТРАТИВНО-ПРАВОВОЙ ЗАЩИТЫ	290-297
--	---------

Ibrohimov Azimjon Abdumot'min o'g'li

KORPORATSIYANI AMALDA BOSHQARUVCHI SHAXSLAR JAVOBGARLIGI	298-306
--	---------

Ходжаева Ширин

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ РИСКОВ, СВЯЗАННЫХ С ПРЕДДОГОВОРНЫМИ ОТНОШЕНИЯМИ	307-317
--	---------

Маматкулов Камолiddин Галабаевич

ТАҚИҚЛАНГАН ЭКИНЛАРНИ ЕТИШТИРИШ БИЛАН БОҒЛИҚ ЖИНОЯТЛАРНИ ТЕРГОВ ҚИЛИШДА ИСБОТЛАНУВЧИ ҲОЛАТЛАР ВА УЛАРНИНГ АҲАМИЯТИ	318-323
---	---------

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

Nazarova Ra'no Sidiq qizi

HUQUQBUZARLIKKA MOYIL BO'LGAN BOLALARDA O'Z-O'ZINI NAZORAT QILISH KO'NIKMASINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI	324-329
---	---------

Fayzullayeva Gulchexra Sharipboyevna

UMUMIY O'RTA TA'LIM MAKTAB O'QITUVCHISI KASB STANDARTINING MAZMUN TAHLILI	330-341
--	---------

Hamidova Laylo Kamildjonovna

OLIY PEDAGOGIK TA'LIMDA ARALASH O'QITISH MODELLARIDAN FOYDALANISHNING AFZALLIKLARI	342-346
---	---------

Ajiniyazova Sholpan Saparniyazovna, Uteniyazov Karimbay Kuanishbaevich

MAKTABDA KIMYOVIY MASALALARNI ECHISH BO'YICHA MASHG'ULOTLARNI TASHKIL ETISH SHAKILLARI	347-357
---	---------

Rasulova Dilafruzxon Sharobiddin qizi

GLOBAL PEDAGOGIK SAVODXONLIKNI RIVOJLANTIRISHDA TALABALAR KOMPETENSIYASIGA METODIK YONDASHUVLAR	358-363
--	---------

Kenjaboyev Sharifjon Shuxrat o'g'li

INDIVIDUAL-KABIY RIVOJLANISH – PEDAGOGLIK KASBI TARBIYASINING AJRALMAS QISMI SIFATIDA	364-369
--	---------

Jalilov Umidjon Jahongirovich

OG'IR ATLETIKA MASHQLARINING AMALGA OSHIRISH USLUBIYATI	370-375
---	---------

Najmiddinova Gulnora Najmiddin qizi

OLIY TA'LIM TIZIMIDA SUN'IY INTELLEKT TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH MEXANIZMLARI	376-381
--	---------

Received: 30 June 2024

Accepted: 5 July 2024

Published: 15 July 2024

Article / Original Paper

FOOD DISCOURSE IN MODERN WORLD LITERATURE

Oblokulova Shahlo Asror qizi,
National University of Uzbekistan

Abstract. In modern world literature, the discourse of food is a common theme that reflects the cultural and social values of different societies. It includes various aspects of food, such as its production, preparation, consumption, customs and beliefs associated with it. Through the gluttonous image in literature, writers shed light on the importance of food in human life, its role in the formation of social and cultural identity, and the interrelationship between food, society, and the environment.

Key words: food discourse, gluttony discourse, food studies, cultural traditions, spirituality, social status, desire and emotion.

ЗАМОНАВИЙ ЖАҲОН АДАБИЁТИДА ТАОМ ДИСКУРСИ

Облокулова Шахло Асрор қизи,
Ўзбекистон Миллий университети

Аннотация. Замонавий жаҳон адабиётида таом дискурси турли жамиятларнинг маданий ва ижтимоий қадриятларини акс эттирувчи кенг тарқалган мавзудир. У таомнинг турли жиҳатларини, масалан, уни ишлаб чиқариш, тайёрлаш, истеъмол қилиш, у билан боғлиқ урф-одатлар ва эътиқодларни ўз ичига олади. Адабиётда глутоник тасвир орқали адиблар таомнинг инсон ҳаётидаги аҳамиятини, унинг ижтимоий ва маданий ўзига хосликни шакллантиришдаги ролини, озиқ-овқат, жамият ва атроф-муҳит ўртасидаги ўзаро боғлиқликни ёритади.

Калит сўзлар: таом дискурси, глуттоник дискурс, таомшунослик, маданий анъаналар, руҳият, маънавият, ижтимоий мавқе, истак ва ҳис-туйғу.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4I7Y2024N25>

Кириш. Замонавий жаҳон адабиётида таом дискурси таомнинг айрим фазилатлари, мавжудлиги, уни таърифлаш усуллари ва таъминот шакллари ҳақида гапирадиган илмий фан сифатида ўрганилади. Ушбу дискурс, таомнинг жисмоний таркибий тузилиши, назариясини, таомни тайёрлаш, тайёрланган ва истеъмол қилиш давомида учрайдиган ўзгаришлар ҳақида ёритувчи билимлар, адабиётчилар ва ўқитувчилар томонидан кўрсатилган адабий тамойиллар ва зарурий талаблар асосида шаклланган.

Бадий адабиётда таомдан фойдаланиш шунчаки адабий тафсилотни эмас, балки ўқувчиларга реал визуал тасвирни беради. Қаҳрамон нима, қандай ва қанча овқат ейиши, шунингдек, таом қандай тайёрланиши, тақсимланиши, хизмат қилиши, олдини олиш ёки ҳатто шишага қуйилиши ва сақланиши ҳақида савол бериш орқали адабиётшунослар қаҳрамоннинг этник келиб чиқиши, мақоми, жинси ва уларнинг

маданий ва шахсий ўзига хослигининг барча томонлари ҳақида чуқурроқ маълумотга эга бўлишлари мумкин.

Г.Одилова Шарқ ва Ғарб Уйғониш даври адабиётида таом тасвири бир-биридан фарқли жиҳатларга эга эканини таъкидлаб фикрини қуйидагича изоҳлайди: “Глюттоник дискурс барча оламнинг миллий лисоний манзара (ОМЛМ)ларида шаксиз мавжуд бўлса-да, унинг баҳоланиши турлича. Тасаввуфий таълимотга эргашувчи мумтоз адабиётимиз намояндаларининг асарларида ҳам овқатдан, унинг лаззатини сўз билан тасвирлашдан тийилиш устунлик қилган. Натижада, мумтоз адабиётимизда «таом» концепти атрофида «таом оз бўлиши керак, уни кам истеъмол қилиш лозим, у кўп бўлса исрофгарчилик, ундан роҳатланиш тасвири – маишатпарастлик намунаси, ундан тийилиш, кечиш – ирода ва қаноатлилик, Аллоҳга яқинлашув; уни бировга бериш – мурувват; уни кам истеъмол қилиш соғлиққа қони фойда каби сўфиёна қарашларга йўғрилган концептосфера ҳосил бўлган. Бу ҳодиса эса, табиий равишда замонавий адабиётга ва ўзбек глюттоник дискурсига таъсирини ўтказган. Европа мумтоз адабиётида эса глюттоник дискурсдан қуйидаги мақсадларда фойдаланилган: 1. Таомни лаззатли тасвирлаш орқали жинсий майл билан тенг кучга эга роҳат бахш этувчи восита егулик эканлиги ҳақидаги ғояни илгари суриш. 2. Глюттонимлар (таом номинантлари) дан турли метафоралар ва фразеологик бирликлар яшаш ҳамда улардан руҳий кечинмаларни ёрқин ифодалаб берувчи бадиий тасвир воситаси сифатида фойдаланиш. Бундай қараш ОМЛМда ҳам ўз аксини топган[14; 256-б]”.

Юқоридаги фикрлардан хулоса қилиб таом дискурсининг мавжудлиги ҳам давлатлар, миллатлар ва уларнинг маданий муҳитлари ўртасида кўпроқ юзага келган кўрсаткичларидан биридир деган тўхтамга келиш мумкин.

Адабиётлар таҳлили. Албатта, таом бутун ҳаёт учун зарурдир, бироқ умумий олганда, бу соҳанинг тобора кўпроқ кашф этилётгани, тадқиқотнинг турли соҳаларига сингиб кетаётгани ҳам завқ, ҳатто иштиёқдир. Глюттоник тадқиқотлар ишлаб чиқариш ва истеъмолнинг том маънодаги контекстидан маданиятда ўйнайдиган улкан ролигача, антропология, социология, санъат ва гуманитар фанлар ўртасидаги чегараларни кесиб янги йўллар билан ривожланмоқда. Тоам ва таомланиш бўйича тадқиқотлар турли хил овқатлар ва овқатланиш одатларининг коннотатив маъноларини ўрганиш орқали шахсий ҳаётга ва хилма-хил, мураккаб маданиятларга деразаларни очади. Маданиятнинг барча қисмлари сингари, таом тасвирлари ҳам адабиётда акс эттирилган. Делмер Девис[4], “Таом адабий мавзу сифатида” асарида, “Таомнинг инсон тажрибаси, шахсий ва маданий ўзига хослиги учун марказий ўрни адабиётдаги таом муаммоларида акс этади” деган фикрни таклиф қилади. Адабиётда таомдан фойдаланиш, шубҳасиз, муҳим аҳамиятга эга ва адабиётда таом тасвирларини ўрганиш адабиётда ифодаланган белгилар, ҳаракатлар ва маданиятларни тушуниш усули сифатида эътироф этилмоқда ва тобора оммалашиб бормоқда.

Умуман олганда, таом дискурси тушунчаси коммуникация ёки таомшунослик адабиётида аниқ таърифланмаган[3; 23-б]. Кўпгина олимларнинг фикрига кўра, нутқ, тил ва рамзлардан фойдаланиш орқали воқеликни ташкил этувчи фикрлаш тизимидир (Фуко, 1972)[7]. Одамлар маънони етказишнинг ўзига хос усулларида тил ва белгилардан фойдаланадиган ижтимоий ўзаро таъсирлар орқали таомга хос нутқ шаклини ишлаб чиқдилар. Таом тадқиқотлари доирасида бу ўзаро таъсирлар кўпинча

ишлаб чиқариш, тайёрлаш, истеъмол қилиш ва озиқ-овқат билан боғлиқ бошқа барча мумкин бўлган ҳаракатлар ёки амалиётларни ўз ичига олган "Таомланиш анъаналари" деб аталади (Давкинс, 2009[5; 33-42-б]; Эдвардс, 2011[56; 56-73-б]; Хюстон, 2007[9; 99-113-б]; Туомаинен, 2009[12; 525-554-б]; Велч & Скаррй, 1995[13; 397-б]). Бундан ташқари, таомланиш анъаналари орқали одамлар таом ва атрофида мулоқот қилишлари мумкин бўлган турли рамзий маъноларни кучайтиради (Фре & Брунер, 2012[8]; Велч & Скаррй, 1995). Ушбу ўзаро таъсирлар орқали, таом ҳар доим суҳбатда мужассамланидиган таом дискурси деб юритилётган билимлар тўпламини шакллантирди.

Муҳокама. "Таом – бу объект, яъни у жисмонан гапира олмайди ёки мулоқот қила олмайди; аммо, у рамзий маънони англатади ёки ифодалайди. Шунинг учун нутқ ва таом ўртасидаги муносабатни тасвирлаш, унинг коммуникатив қобилиятларини тушуниш муҳимдир[1; 822-б]". Барад (2003)[2; 822-б] га кўра, "Материал ва дискурсив ўртасидаги муносабат ўзаро боғлиқликдир". Ҳам моддий, ҳам нутқий ҳодисалар бир-бири билан биргаликда мавжуд бўлиб, уларда "материя ва маъно ўзаро ифодаланган". Шундай қилиб, ижтимоий ўзаро таъсирлар (дискурсив) таом объекти (материал) томонидан юзага келади ва фикрлаш ва маъно тизимларига айланади (Велч & Скарри, 1995[13; 397-б]). Шу сабабли, таом ва ижтимоий ўзаро таъсирлар таом дискурсини тузадиган зарур компонентлардир. Материал ва дискурсив ўртасидаги ушбу симбиотик муносабатга асосланиб, озиқ-овқат нутқини алоҳида коммуникатив ҳодиса сифатида тушуниш мумкин.

Таом тасвирлари ўқувчиларга ўз қаҳрамонларининг ҳақиқий кимлигини тушунишга ёрдам беради, чунки таом кўп жиҳатдан одамлар ва маданиятларга чамбарчас боғлиқ. Муҳаррирлар Томас Ж., Шоенберг ва Лоренс Ж., Трюдо[1]нинг "Йигирманчи аср адабий танқиди" тўпламининг "Адабиётда таом – кириш" сарлавҳали мақоласида шундай дейилади: "Сўнгги психоаналитик назария шуни кўрсатадики, таомланиш амалиёти ўз-ўзини идентификация қилиш учун зарур ва оилавий, синфий ва ҳатто этник ўзига хосликни аниқлашда муҳим рол ўйнайди. Таом ва у билан боғлиқ тасвирлар узоқ вақтдан бери адабиётнинг бир қисми бўлган бўлса-да, психологик назариялар таом ва таомланишни универсал тажриба сифатида кўриб чиқишга олиб келди. Таом маълум бир шахс ёки характернинг ёки бутун жамият ёки маданиятнинг эътиқод тизимлари, диний қоидалари ва мураккаб мафкураларини ифодалаш учун хизмат қилиши мумкин, улар матнда аниқ тушунтирилмайди. Бу борада Г.Одилованинг ушбу фикрлари ўринлидир. "..... инглиз ва ўзбек адабиётини қиёсий таҳлилга тортадиган бўлса, Шарқ ва Ғарб адабиётида глуттоник мавзу муаллифлар томонидан бир-бирига ўхшамаган мақсадда асар сюжетида киритилишига гувоҳ бўламиз. Дарҳақиқат, ёзувчи ёки шоир онгидаги ўз миллатига хос ассоциациялар таомнинг ҳиди ва унга хос бўлган хусусиятлар битта шу овқат ёки егулик номини келтириш билангина ҳосил қилиниши мумкин[14; 101-102-б]".

Таом нафақат ҳаётда ва адабиётда шахсий ўзликни акс эттиради ва ифодалайди; у шунингдек, маданий ўзига хосликни акс эттиради ва маданиятлар ўртасида чегаралар ва фарқларни яратиши мумкин. Марк Стейн[11; 134-б] таъкидлаганидек, "Таом инсоннинг калория, озуқа моддалари ва сувга бўлган биологик эҳтиёжини қондиришдан кўра кўпроқ нарсани таъминлайди. Таом танлови жамоаларни ажратиш

ва улар орасидаги чегараларни белгилаш қудратига эга. Озиқ-овқат табулари бегона одамларни нопок, носоғлом, гуноҳкор деб аташга хизмат қилиши мумкин". Энди Мартин[10; 120-б] "Руҳий озуқа" мақоласида "бизнинг ўзликни англашимиз . . . таъмга ирқчиликни қўлланилишига боғлиқ." У шундай деб ёзади: "Ҳақиқат шундаки, биз емаганимиз" ва биз "ўзимизни бошқа мамлакат ёки жамиятнинг менюсига қарама-қарши қўямиз; аксинча, биз еб бўлмайдиганни бошқасига тенглаштирамиз." Антрополог Клод Леви-Строус ҳам Мартин, ҳам Гардафенинг фикрини ёқлайди. Унинг таъкидлашича, "биз нима истеъмол қилишимиз ва уни истеъмол қилиш тарзимиз ақлий одатларимизни график тарзда очиб беради" (Мартин). Унинг "пазандалик учбурчаги" концептида пишириш усуллари инсон табиатининг акси сифатида таҳлил қилди ва "таом соҳаси нафақат иштаҳа, истак, завқланиш, балки жамият тузилиши ва дунёқарабини акс эттириш эканлигини кўрсатди" (Мартин). Таом, эҳтимол, инсон учун ўзини бошқалардан ажратиш ёки жамият ёки маданият учун ўзини бошқасидан фарқлашнинг энг асосий ва кенг тарқалган усулларида бири бўлиши мумкин. Ҳар бир романда қаҳрамон овқатланишга, овқат пиширишга, хизмат қилмоқда (ёки йўқми) ниманидир англатади. Қаҳрамон қандай таом еяётгани ёки таомланишдан бош тортаётгани, таомдош шеригининг кимлиги ва таомнинг қаҳрамон ҳаётида қандай рол ўйнаши характерни белгилайди ва характернинг маданий ўзига хослигини акс эттиради.

Натижалар. Таом табиатан рамзий маънога эга ва ҳаётда марказий ўрин тутганлиги сабабли қадим замонлардан бери мавжуд. Таомлар тилда қўлланилганда бир зумда кучли визуал тасвири беради ва турли маданиятларда турли хил овқатлар ҳавола қилинганда бир лаҳзали ақлий алоқаларни яратадиган турли хил маъноларга эга бўлиши мумкин. Таом билан боғлиқ тил тажрибалар воқеалар, одамлар ва ҳис-туйғуларни тасвирлаш учун аниқ сўзларни тақдим этиш орқали ушбу ассоциациялардан фойдаланади, кўпинча мавҳум ғоялар овқатнинг ўзи билан боғлиқ эмас. Адабиётда таом куч ёки ижтимоий мавқе, дин, оила ёки муносабатлар, гендер, шахвонийлик, бойлик ва гуруҳнинг ўзига хослиги каби жуда кўп нарсаларни ифодалаши мумкин. Умуман олганда, бадий адабиётда таом ва таомланиш тасвирида маданиятлараро чегаралар ва тафовутларнинг гувоҳи бўлиш мумкин. Бу борада ўзбек таомшуноси Г.Одилова шундай дейди – "Ўзбек адабиётидаги овқатланиш жараёни тасвири берилиши Европа адабиётидан шуниси билан фарқланадики, таом ейиш, гарчи халқимизнинг оила даврасидаги роҳат ва фароғат, тўкинчилигининг бир кўриниши бўлса ҳам, адабиётда салбий бўёқларда ифодалаб берилади. Ўзбек халқининг антропоцентрик қарашлари бўйича таом – бу лаззат, ундан тийилиш комилликка эришишдир. Тасаввуфий таълимотларда ҳам комилликка етишиш дунё лаззатларининг ажралмас қисми ҳисобланган таомдан тийилиш орқали амалга оширилиши айтилади. Ҳақ жамолини кўриш ҳам таомдан, лаззатдан тийилиш орқали амалга оширилиши келтирилади[14; 119-б]".

Бадий адабиётда таом дискурсидан фойдаланиш замонавий жаҳон адабиётига катта таъсир кўрсатадиган муҳим адабий воситадир. Таом атмосфера ва муҳитни яратишга, маданий анъаналар ва урф-одатларни етказишга, характер ривожланиши ва динамикасини очиб беришга ва каттароқ мавзулар учун метафора беришга хизмат қилиши мумкин. Романларда таом кўпинча муҳит яратиш, иқтисодий ҳолатни тасвирлашда ишлатилади. Масалан, Габриел Гарсиа Маркеснинг "Ёлғизликнинг юз

йили” асарида дабдабали зиёфатлар тасвири Буендия оиласининг тўкин-сочинлиги ва ортиқчалигини акс эттириб, ўқувчига уларнинг ижтимоий мавқеи ва турмуш тарзини тушуниш имконини беради. Озиқ-овқат, шунингдек, характер ривожланиши ва динамикасини ҳам очиб бериши мумкин. Масалан, Жхумпа Лаҳирининг “Исмлар” асарида бош қаҳрамон Гоголнинг ҳинд таомларини истеъмол қилишдан бош тортиши унинг маданий ўзига хослиги ва оиласининг анъаналарини қабул қилишга қарши курашаётганини билдиради. Шундай қилиб, озиқ-овқат нафақат жисмоний модда, балки каттароқ мавзулар ва ғояларни ўрганиш учун воситадир.

Хулоса. Шундай қилиб, адабиётдаги озиқ-овқат маданий ўзига хослик, анъана ва урф-одатларни ўрганиш воситаси бўлиб хизмат қилиши мумкин. Муаллифлар ошпазлик анъаналарини адабий асарларга киритиш орқали турли маданиятлар ва уларнинг тажрибалари ўртасида алоқа ўрнатиб, маданий амалиётларни турли келиб чиқиши ўқувчиларига янада яқинроқ қилишлари мумкин.

Адабиётлар/Литература/References:

1. “Food in Literature—Introduction.” *Twentieth-Century Literary Criticism*. Ed. Thomas J. Schoenberg and Lawrence J. Trudeau. Vol. 114. Gale Cengage, 2006. N.pag. *eNotes.com*. Web. 6 Feb. 2011.
2. Barad, K. (2003). Posthumanist performativity: Toward an understanding of how matter comes to matter. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 28(3), P.822.
3. Combs, Mitch, “Food Discourse: The Communicative Gateway Toward Understanding Formerly Colonized Representation in Parts Unknown” (2018). Theses and Dissertations. 850. P.23. <https://ir.library.illinoisstate.edu/etd/850>
4. Davis, Delmer. “Food as Literary Theme.” *Identities and Issues in Literature*. N.p.: Salem, 1997. N. pag. *eNotes.com*. Web. 6 Feb. 2011.
5. Dawkins, N. (2009). The hunger for home: Nostalgic affect, embodied memory and sensual politics of transnational foodways. *The Undergraduate Journal of Anthropology*, 1, 33-42.
6. Edwards, M.E. (2011). Virginia ham: The local and global of colonial foodways. *Food and Foodways*, 19 (1), pp. 56-73.
7. Foucault, M. (1972). *The archeology of knowledge*. New York: NY: Pantheon.
8. Frye, J. & Bruner, M. (2012). *The rhetoric of food: Discourse, materiality, and power*. New York, NY: Routledge.
9. Houston, M. (2007). “Making do”: Caribbean foodways and the economics of postcolonial literary culture. *Society for the Study of Multi-Ethnic Literature of the United States*, 4 (32), pp. 99-113. <https://ir.library.illinoisstate.edu/etd/850>
10. Martin, Andy. “Food and Drink: Food for Thought: What We Eat and How We Eat It Says a Lot about Both Our State of Mind and the State of the World We Live in.” *The Guardian* 19 Aug. 1995: T30. Web. 9 Jan. 2011.
11. Stein, Mark. “Curry at Work: Nibbling at the Jewel in the Crown.” *Eating Culture: The Poetics and Politics of Food*. Ed. Tobias Döring, Markus Heide and Susanne Mühleisen. Heidelberg, Germany: Universitätsverlag Winter, 2003. Print. P. 134.
12. Tuomainen, H. M. (2009). Ethnic identity, (post)colonialism and foodways: Ghanaians in London. *Food, Culture & Society*, 12(4), pp. 525-554.
13. Welch, P. D. & Scarry, M. D. (1995). Status-related variation in foodways in Moundville chiefdom. *American Antiquity*, 60(3), 397.
14. Г.К.ОДИЛОВА. ГЛУТНИК ДИСКУРС АСОСЛАРИ. Тошкент “MUMTOZ SO‘Z” 2020. Б. 256.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ**

№ 7 (4) – 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

**Ижтимоий-гуманитар фанларнинг
долзарб муаммолари**” электрон
журнали 2020 йил 6 август куни 1368-
сонли гувоҳнома билан давлат
рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой
тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-
уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).